

ΑΕΙ η αξιολόγηση», Πριν 11/2/01, και Lee, F. and S. Harley (1998), «Peer Review, the Research Assessment Exercise and the Demise of Non-Mainstream Economics», *Capital & Class*, No 66.

3. Βλ. επίσης Rothschild, J. and M. Ollilainen

(1999), «Obscuring But not Reducing Managerial Control: Does TQM Measure up to Democracy Standards?», *Economic and Industrial Democracy*, 20 (4): 583-623.

4. Βλ. Α. Βατικιώτης, όπως παραπάνω.

Γιώργος Σταμάτης

Για τις εταιρείες παροχής «εργασιακών υπηρεσιών»

Τους τελευταίους μήνες έγινε —χάρη σε ενέργειες του Παναγιώτη Λαφαζάνη— γνωστό ότι και στη χώρα μας λειτουργούν εταιρείες παροχής «εργασιακών υπηρεσιών (lebor services)», οι οποίες μάλιστα συναλλάσσονται και με δημόσιους οργανισμούς. Πρόκειται για εταιρείες, οι οποίες προσλαμβάνουν επ' αμοιβή εργαζομένους, τους οποίους δεν απασχολούν αυτές οι ίδιες, αλλά τους εκχωρούν προς εργασία σε άλλες επιχειρήσεις αντί αμοιβής, η οποία φυσικά είναι υψηλότερη από την αμοιβή την οποία πληρώνουν αυτές οι ίδιες στους εργαζομένους. Και καρπούνται τη διαφορά μεταξύ της αμοιβής, την οποία εισπράττουν για κάθε εργαζόμενο, και της αμοιβής, την οποία πληρώνουν σε αυτόν. Πολλοί αριστεροί έσπευσαν να χαρακτηρίσουν τη δραστηριότητα αυτών των εταιρειών ως δουλεμπόριο. Δε χρειάζεται βέβαια να πούμε ότι αυτός ο χαρακτηρισμός —όσο κατανοητός και αν είναι ως έκφραση αγανάκτησης— δεν είναι απολύτως ακριβής. Διότι οι εν λόγω εταιρείες δεν πωλούν ανελεύθερα πρόσωπα, αλλά την εργασιακή δύναμη ελεύθερων προσώπων, δηλ. όχι ελεύθερα πρόσωπα αλλά «αγαθά», τα οποία μό-

νον αυτά τα ίδια τα ελεύθερα πρόσωπα έχουν το δικαίωμα —ως αυστηρά προσωπικό τους δικαίωμα— να τα διαπραγματευθούν, τουτέστιν να τα πωλήσουν ή να μην τα πωλήσουν.

Σε τι συνίσταται όμως η δραστηριότητα των εταιρειών παροχής «εργασιακών υπηρεσιών», αν δε συνιστά, όπως πράγματι δε συνιστά, δουλεμπόριο; Στα εξής: Στην πραγματικότητα οι εταιρείες αυτές δε συνάπτουν με τους εργαζομένους, τους οποίους προσλαμβάνουν, ως συνήθως, ένα συμβόλαιο εργασίας, σύμφωνα με το οποίο ο αντισυμβαλλόμενος εργαζόμενος υποχρεούται να εκτελεί για λογαριασμό της εταιρείας υπό καθορισμένους όρους και για καθορισμένη αμοιβή μια καθορισμένη εργασία. Δε συνάπτει δηλ. μία τέτοια εταιρεία με τον αντισυμβαλλόμενο εργαζόμενο ένα συμβόλαιο, σύμφωνα με το οποίο ο εργαζόμενος εκχωρεί σε αυτήν υπό ορισμένους όρους, για ορισμένο χρονικό διάστημα και για ορισμένη αμοιβή τη χρήση της εργασιακής του δύναμης. Αλλά συνάπτει με τον αντισυμβαλλόμενο εργαζόμενο ένα συμβόλαιο, σύμφωνα με το οποίο αυτός εκχωρεί σ' αυτήν την άσκηση ενός προσωπικού του

δικαιώματος, και συγκεκριμένα του προσωπικού του δικαιώματος να διαθέτει αυτός ο ίδιος και μόνον αυτός ο ίδιος υπό όρους και για ορισμένο χρονικό διάστημα τη χρήση της εργασιακής του δύναμης, δηλ. να πωλεί υπό όρους και για ορισμένο χρονικό διάστημα ή να μην πωλεί τη χρήση της εργασιακής του δύναμης σε άλλους.

Δεν πωλεί λοιπόν ο εργαζόμενος στην εν λόγω εταιρεία τον ίδιο του τον εαυτό (οπότε η δραστηριότητα της εν λόγω εταιρείας θα συνιστούσε πράγματι δουλεμπόριο), αλλά πωλεί σε αυτή χωρίς όρους αλλά για ορισμένο χρονικό διάστημα αντί αμοιβής την άσκηση του προαναφερθέντος προσωπικού δικαιώματός του. Αυτό όμως απαγορεύεται από το νόμο. Και ο αστικός νομοθέτης, ο οποίος, όσο αστικός κι αν ήταν, ήταν εντέλει τόσο αστικός που δεν ήθελε κατά κανέναν τρόπο να καταντήσει δουλοκτητικός ή δουλοπαροικιακός νομοθέτης, γνώριζε πολύ καλά γιατί θέσπιζε προσωπικά δικαιώματα, δικαιώματα δηλ. την άσκηση των οποίων δεν μπορεί να εκχωρεί, πολλώ δε μάλλον δεν μπορεί να πωλήσει, ο κάτοχός τους σε άλλον αντί αμοιβής.

Οι εταιρείες παροχής «υπηρεσιών εργασίας» υποσκάπτουν πρωτίστως το προσωπικό δικαίωμα να πωλεί κάποιος, αυτός ο ίδιος και κανένας άλλος αντ' αυτού, τη χρήση της εργασιακής του δύναμης¹.

Όποιος έχει στοιχειώδεις γνώσεις ιστορίας ή έστω απλώς κοινό νου, μπορεί να φανταστεί τι είναι δυνατόν να προκύψει αν διαβρωθεί αυτό το προσωπικό δικαίωμα. Θα προκύψουν για ορισμένα στρώματα του πληθυσμού καταστάσεις οιονεί δουλείας. Χρηματικές απαιτήσεις έναντι ορισμένων ενδεών προσώπων δύνανται να μεταβιβαστούν σε εταιρείες παροχής «εργασιακών υπηρεσιών» και να μετατραπούν έτσι σε απαιτήσεις αυτών των εταιρειών προς αυτά

τα ενδεή πρόσωπα, τα οποία, εάν δεν έχουν πλέον άλλον τρόπο να εκπληρώσουν αυτές τις απαιτήσεις, παρά μόνον συνάπτοντας με αυτές τις εταιρείες συμβόλαια σαν τα προαναφερθέντα, θα περιέλθουν σε κατάσταση οιονεί δουλείας. Ποιας διάρκειας; Αρκετής για να αποπληρώσουν τα χρέη τους. Ίσως και ίσης με το υπόλοιπο της ζωής τους. Ασφαλώς, για τους τύπους, συμβόλαια μακράς διαρκείας θα συνάπτονται υπό την μορφήν αλυσιδωτών συμβολαίων. Κινδυνεύουμε έτσι να δούμε μεταξύ μας κάποιους σαν τους ξεχασμένους πλέον νοτιο-Αμερικανούς πεόνες ή κάποιους σαν εκείνους τους αρχαίους Αθηναίους, τους οποίους εφείσθη ο Σόλων με τη σχετική νομοθεσία του.

Τα προσωπικά δικαιώματα δεν υποσκάπτονται όμως μόνον από τις εταιρείες παροχής «εργασιακών υπηρεσιών».

Υπάρχουν και άλλα σημαντικά προσωπικά δικαιώματα, τα οποία υποσκάπτονται αντιστοίχως.

Ας αρχίσουμε από ένα —για το μεγάλο μέρος του πληθυσμού όχι και τόσο σημαντικό— προσωπικό δικαίωμα. Από το δικαίωμα της πνευματικής δημιουργίας. Και πιο συγκεκριμένα, από το συγγραφικό δικαίωμα.

Τα συγγραφικά δικαιώματα είναι προσωπικό δικαίωμα. Ο φορέας τους, ο συγγραφέας, δεν μπορεί, όσο είναι εν ζωή, να τα εκχωρήσει σε άλλον. Σε ειδήμονες είναι γνωστή η ιστορία του Γερμανού λογοτέχνη Uwe Johnson. Ο Uwe Johnson, γνωστός συγγραφέας του μεγάλου γερμανικού εκδοτικού οίκου Suhrkamp, πήρε προκαταβολή, για τη μελλοντική συγγραφική παραγωγή του που θα εξέδιδε στο Suhrkamp, 250.000 μάρκα. Ο τρόπος ζωής του δεν του επέτρεψε να ανταποκριθεί σ' αυτή την υποχρέωσή του. Πώς να πάρει πίσω τα λεφτά ο Suhrkamp; Ο συμ-

ψηφισμός με τις τρέχουσες αμοιβές του Uwe Johnson δεν ήταν λύση, επειδή αυτές ήταν χαμηλές. Λέγεται ότι ο Suhrkamp πίεσε τον ανήμπορο τότε Uwe Johnson να συντάξει μια διαθήκη, με την οποία αυτός άφηνε τα συγγραφικά του δικαιώματα, τα οποία, ως προσωπικά δικαιώματα που ήταν, δεν μπορούσε να εκχωρήσει όσο ζούσε, μετά θάνατον στον Suhrkamp. Δε μας ενδιαφέρει εδώ η έκβαση αυτής της ιστορίας. Το ενδιαφέρον της έγκειται στο εξής: Έχουμε μια περίπτωση, στην οποία ένα προσωπικό δικαίωμα στέκεται εμπόδιο στην επιχειρηματική δραστηριότητα, και η τελευταία επιχειρεί νομοτύπως να το παρακάμψει. Αργότερα, αν μπορέσει, θα θελήσει να το περιορίσει ή να το καταργήσει.

Αλλά και τα αποκτηθέντα στα πλαίσια της κοινωνικής ασφάλισης ασφαλιστικά δικαιώματα είναι προσωπικό δικαίωμα, το οποίο δεν μπορεί να εκχωρήσει κάποιος σε άλλον. Ωστόσο ορισμένοι από αυτούς, οι οποίοι υποστηρίζουν και προωθούν την ιδιωτικοποίηση και κεφαλαιοποίηση της κοινωνικής ασφάλισης, υπόσχονται —για να κάνουν πιο δελεαστική την ιδιωτική κοινωνική ασφάλιση!!— ότι στα πλαίσια της τελευταίας τα ασφαλιστικά δικαιώματα θα είναι μεταβιβάσιμα, δηλ. ότι θα μπορεί κανείς να τα πωλεί και να τα αγοράζει².

Φαίνεται ότι τα προσωπικά δικαιώματα αποτελούν εμπόδιο για την ανάπτυξη του κεφαλαίου. Και ότι αυτό με την πρακτική του προσπαθεί να τα υποσκάψει —και τα υποσκάπτει πράγματι. Σε λίγα χρόνια ίσως δε θα χρειάζεται πλέον να καταβάλλει τέτοιες προσπάθειες, διότι το σχετικό νομικό

πλαίσιο θα έχει μεταβληθεί έτσι, που τα προσωπικά δικαιώματα θα έχουν κουτσουρευτεί και θα έχουν πάρει τη μορφή που επιθυμεί να τους δώσει σήμερα η ελεύθερη επιχειρηματική δραστηριότητα με την προαναφερθείσα πρακτική της.

Μαθαίνουμε από τον Τύπο ότι η περίφημη «κανονιστική μεταρρύθμιση», την οποία εκπονεί ο ΟΟΣΑ, για να τη συστήσει κατόπιν στα κράτη-μέλη του, προβλέπει και «αναδιατυπώσεις» των προσωπικών δικαιωμάτων. Η αλλαγή του σχετικού νομοθετικού πλαισίου προωθείται ήδη. Οι εταιρείες παροχής «εργασιακών υπηρεσιών» θα είναι απλώς μια καλή αρχή. Ή, μάλλον, η αιχμή του δόρατος. Όταν γενικευθούν και εδραιωθούν, τότε θα κληθεί ο νομοθέτης να «ρυθμίσει» την εδραιωθείσα κατάσταση πραγμάτων, δηλ. να τη νομιμοποιήσει, καταργώντας το προσωπικό δικαίωμα του εργαζομένου να πωλεί αυτός ο ίδιος τη χρήση της εργασιακής του δύναμης και επιτρέποντάς του να εκχωρεί σε άλλους τη χρήση αυτού του δικαιωμάτος του. Σειρά θα πάρουν κατόπιν τα ασφαλιστικά και άλλα προσωπικά δικαιώματα.

Θα ήταν ευχής έργο, αν κάποιοι από τους αριστερούς νομικούς έμπαιναν στον κόπο να μας διαφωτίσουν γι' αυτά τα ζητήματα.

Σημειώσεις

1. Δες Γιώργος Σταμάτης, *Οικονομικά Μαργινάκια*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σσ. 139-141.

2. Δες Γιώργος Σταμάτης, ό.π., σ. 106.